

KÉPEK ÉS JELKÉPEK

Gondolatok

VÁRADINÉ OSVÁTH ILONA

„Királyi szakralitás jelképrendszere népi keresztszemeseken” című kiállítás megnyitásakor
2009. február 4-én a Magyar Asszonyok Érdekszövetségének székházában

*Nemcsak nyelvében él a nemzet,
hanem jelképeiben is.*

A keresztszemések változatos tárházát hozta elénk Osváth Ilona a Magyar Asszonyok Érdekszövetségének székházába, megörvendeztetve alkotásainak látványával minden érdeklődőt. Ezzel a gazdag példatárral a királyi szakralitás jelképrendszerét kívánja bemutatni. De meg kell mondani, hogy az egyetemes magyar jelképvilág tárul itt ki, ami gondolkodásunknak, érzésvilágunknak bizonyosága. Minden egyes munka archaikus jelképből sarjadt, azokat saját keze munkájával hozza elénk, eszenciáját adva a régi hagyományoknak. Óriási anyag, gazdag képvilág összponosul itt és most, de vajon értjük-e kellő módon, és látjuk-e a kézi munka kínálta üzenetet, azon keresztül a magyarság képalkotó művészetének titkait.

- I. Elöljáróban néhány pragmatikus kérdéskörrel szölok
1. Hol található meg a most látható jelképek a tradicionális művészetben?
    - a.) párnákon, ingvállon, asztalterítón, textíliákon
    - b.) faragott díszítések, metszett, festett jelképek használati tárgyakon, templomok, otthonok különböző részletén.
  2. Kik formálták ezeket a szimbolikus jelképeket?

A jelképek készítői első esetben asszonyok, másodikban férfiak.

    - a.) A textíliák készítése, díszítése, használata asszonyi munkakör része. A testre vett, testtel érintkező ingek nyakán, vállán, mellrészén voltak ezek a díszek: Férfi és női ingeket egyaránt díszítették. Ing mellett a párnára, lepedőre (legfontosabb ágyi ruhára) kerültek a díszek, ahol közvetlen testi kapcsolat lehetett. A most bemutatott díszpárnák az utolsó évszázad polgári szobabel-

sőjének termékeként jöttek létre, de a fejpárnát és párnát (mostani szóhasználatnál dunyhát) annak a бүтүжёт, a kívülről látható részét sok száz éve díszítették. Nem a hímzést koptatták, nem arra hajtották a fejüket, de annak védelmét érezhették át-tételesen.

A harmadik nagy használati tárgykör az asztalterítők. Templomi vagy otthoni asztalterítők, kendők jelentést hordozó tárgyak voltak. Díszítésük átgondolt, szimbolikus. A terítők és kendők használatát behatárolta a társadalom íratlan törvénye, hiszen például, a karácsonyi abroszt csak jeles ünnepen vettek elő, és mindenki tudta, hogyan kell és lehet illendően teríteni a halotti toron.

b.) A díszített tárgyak másik csoportját férfiak készítették. Ők is éppen úgy mindennapi használatra szánták munkáikat, mint az asszonyok a textíliákat. Az általuk formált jelképek nagyon hasonlítanak a kézimunkákhoz. Rózsák, szegfűk, tulipánok, szarvasok, kettős fejű madarak, griffes indás minták, folyóknak mondott kanyargós útvesztők, napok, csillagok, keresztek változatos sokféleségét örökítették meg. Így díszítették a kanalakat, iváshoz használt csanakot, pásztorbotot, күртöt, mángorlófát, csigatészta formálót, kapuk bejáratát, házak oromdíszeit, bölcsoket, ágytámlákat, széktámlát, temetői fejfákat, stb.

A formakincs közös akár asszonykéz, akár férfikéz alkotta, jellemző, hogy nagyon archaikus. Bár a textil, bőr, fa elkorhad, de a minták legrégibbjei ezer éven át megmaradtak a fémeken. Fel-tételezzük, hogy a költséges fémek helyett mulandó anyagot használt a köznép ugyanarra a célra, mint a tehetősebbek, amikor vasat, aranyat, ezüstöt igényeltek. A honfoglalás, népvándorlás kori leletek éppen ezért nélkülözhetetlenek, ha a művészetünk gyökerét keressük.

3. Forma és színvilág

A népművészetünkre egyszerre jellemző a szimmetria és aszimmetria. A világlátásnak változatait fejezik ki, például a fejjel lefelé alkotott madaras minták, a teret elválasztó életfás motívumok. Mindezek megítélése, értelmezése sokféle lehet. A motívumokkal kapcsolatban a szakemberek egy csoportja azt állítja, hogy a tulipán női szimbólum, míg a szív férfias jellegű. Mások szerint a tulipán férfi szimbólum, de a rózsza női. Ezek leegyszerűsített látásmódra vallanak. A jelképrendszer ennél sokkal összetettebb, amit sokoldalúan világitott meg Lükő Gábor a szimbólumok elemzésekor.

A jelképek élete, szerepe és átalakulása éppen úgy a figyelem központjában áll, mint annak jelentésbeli és funkció szerinti magyarázata. Ennek következtében a népművészet motívumairól szólni, újat mondani ma csöppet sem könnyű feladat. Magam részéről különösen méltatlan vagyok a képek, jelek és üzenetek értelmezésére, hiszen sem jelelmélettel, sem pedig a hímzés, mint műalkotás-típus elvi háttérével nem foglalkoztam, és ezt mondhatom el szimbólumkutatásról is.

A szimbólumok megjelenítése Osváth Ilna kézimunkáiban sajátosan egyedülálló. Tudatosan keresi a népművészet egy-egy karakterisztikus mintáját, és azzal kíván új kompozícióban új üzenetet adni az érdeklődőknek a hímzés világán keresztül Attilától, a Hadak urától, a híres szentjeinken keresztül Mátyás királyig. Korunkban, ott, ahol a tradicionális népművészet él, a kézműves technikák és díszítmények általában nem hordoznak tudatosított szimbolikus jelentést. Az alkotók számára legfeljebb a színek kiválasztása tudatos. Elsősorban a piros szín iránti érdeklődést megszokták indokolni. Úgy szokták mondani, a piros a fiatalasszonyhoz illik. Ő az élet ígérete, a boldogság hordozója, az élet továbbvivője. Őt még halálában is a piros illeti. Piros halottas lepedőt készítenek a fiatalon elhunytak, ha kimaradt a ke Lengyéből. Évenként készítenek piros tojást a húsvéti ünnepre, amiről Moldvában úgy mondták „Krisztus lehulló vérére emlékeztet”, vagyis a halálra. De ugyanott, Pusztinában azt is mondják, hogy a lány a legényeknek, különösen a szertőjének nem adhat mást, mint piros tojást. A piros tojás jelképes üzenete nem új keletű. Honfoglalás kori sírokban szintén találtak festett tojáshéjat, amelynek jelentőségét a szimbólumok ismereté-

ben mondhatjuk el.

A színek harmóniája hosszú évszázadok alatt alakult ki. Most, amikor gyári festékekkel dolgoznak még a hagyományőrző vidéken is, nem figyelnek olyan erősen az élénk színek egymást zavaró használatára. Sokszor a nemzeti identitás kifejezését is előtérbe helyezik a színharmónia rovására. A színek jelentése azonban igen archaikus. Moldvában, Magyarfaluban mondta egy asszony, hogy „a zöldet azért tesszük, mert az a natura, abból lesz az élet”. A sárgát is tudatosan használják: „a sárig az a gabonamező”. Hasonlóképpen a fekete jelentése is közérthető: „fekete meg a mezőnek a földje”. A színek tehát nem véletlenül kerülnek a tárgyakra bármely alkotáson jelenjenek is meg, kerámián, hímes tojáson, kendőn vagy szőttesen.

II. A képalkotás művészete

Másodjára a képalkotás jelentéshordozó szerepéről, a minták üzenetéről szólok. A szerkezet, a forma, a jelentés, a színválasztás mind-mind jelképhordozó, részleteiben és teljességében egyaránt. A tradicionális népi társadalomban éppen úgy, mint a hivatásos művészetben, a formák alkalmazása tudatos volt. A legtöbb díszítmény neve, jelentése idővel elhomályosodott, mechanikussá vált a használata, elnagyolt lett a kontúrja, vagy az összetett jelenetek egymástól elszakadva kaphattak szerepet. A városi műveltségen nevelkedett szakemberek sokáig nem érdeklődtek az elnevezések iránt. Az iskolázott tudásuknak megfelelően neveztek el egy-egy formát, az ő szóhasználatuk szerint élve „mintát”. Míg a hímző-asszony „szilvماغost” mondott, a szakember „gránátalmás”-nak nevezte. Sokan nem értették, miért lehet a kanyargós minta „rákláb”, a másik „halas”, illetve „vízfolyásos”. A több évszázaddal ezelőtt készült szerzői névtelenségben, vagy ismert mesterek alkotásaiként fennmaradt alkotások szimbólumai, vagy a közelmúltban elhivatott szakemberek kezéből kikerült alkotások díszei lehetőséget és alkalmat kínálnak nekünk arra, hogy a tradicionális világlép elemeit méltassuk. Minden valószínűség szerint a korábbi időben több díszítménynek volt vallási vagy mágikus jelentése, funkciója. A régi hitvilág emlékeit őrzik a képalkotó művészek szarvasai, madarai. A rekonstrukció esetenként elszakad az alkotók tudásától, ismeretétől, világ-

képétől. Például a szakirodalomban gyakran emlegetett *életfa* motívumot a szilágysági, moldvai geometrikus díszítményeket rákérdezéskor *fenyőfásnak* mondják. Meg is magyarázzák, hogy ide „fenyőágot szoktunk írni, mert a fenyő télben mindig zöld, ő bújtatta el Jézust a kinózástól”. Ugyanaz az asszony elmondta, hogy ehhez illik a *csillagos*, mert a „csillagos ég mutatta nekik az utat a nagy budosásban”. Tehát, amikor egyszerű geometrikus mintákat látunk, tudatosítanunk kell magunkban, hogy a régi magyar világkép emlékeit látjuk. Ezek megjelenhetnek a hímzéseken, faragásokon, tojás díszítményeken, dalkokban, mesékben. A 20. században a néphagyomány iránt érdeklődők, nem mindig figyeltek az összefüggésre, és a jelképek mára elhomályosultak. A magyarságtudomány képviselőinek különösen tudatosítaniuk kell a megtalált jelképek kapcsolatrendszerét, a világkép megnyilvánulásának minden értékét.

Bár tudjuk, hogy a magyar nép egyik totemállatának megjelenítését láthatjuk a szarvasos formákban, de meg kell említeni, Eurázsia majd minden népének kultúrájában megtalálható a szarvas, jellegzetes alakját meghatározó agancsával, lenyűgöző arányaival. Viszont, nem minden nép fűzött hozzá eredetmondát, mítoszt, világképformáló magyarázatot. Szarvas, amint eltűnik, és újra előjön, amint csábítja és vezeti az új utat keresőt, mígnem megtalálja a kívánt helyszínt, ez a magyar mondakör szerves része. A szarvas Osváth Ilona képeiben maga az ember, a magyarság, az emberiség. E motívum segítségével mutatja be az önmaga jövőjét felélő, önző világot, és egy víziót, közvetve megjelenített sajátos világképet.

A művészeteoretikusok a geometrikus díszítményeket absztrakt képeknek szokták minősíteni, és nem tulajdonítanak azoknak jelentéshordozó szerepet. A népi kultúra ismeretében azonban határozottan állítom, hogy a geometrikus minták világszemléletet fejeznek ki. Ha a formák, jelképek, szerkezeti rendszerek mellé az elnevezését is hozzátesszük, a régi világkép bizonyosságára lelhetünk. Osváth Ilona ennek a tudásnak birtokában készítette el a maga alkotásait, és hozta a 21. század racionalizált emberei elé.

A népi kultúrában semmi sem véletlen. A motívumok mellett apró díszeket láthatunk. Pl. fel- és lefelé nyitott, folyamatos mederben megje-

lenő formát. Ez nem más, mint a *vízfolyás*, a *vétett út* a maga kanyargósságával, az egyszer fenn, egyszer lent változatosságával, miként a jelképek iránt nyitott Táncoz Vilmos ezt sokoldalúan kifejtette. Ez a motívum éppen úgy hozzátartozik a magyar szimbólumrendszerhez, mint a könnyebben felismerhető szarvas vagy a madár. Főminta is lehet, meg *mesterke* (vagyis szegény dísz) a *fenyőágas* minta, ami ha csak két-háromágú, akkor *búzaféjesnek* hívják. Bármelyik népi elnevezést ismerjük, tudjuk, értjük, hogy itt valami fontos motívumról van szó, ami az étellel függ össze. Ha fekvő formában találjuk a befelé nyitott, megsokszorozott V formát, akkor a felső és alsó világ elválasztásával találkozunk. Ezt a mintát Kalotaszegen éppen úgy, mint Moldvában *halféjesnek* mondják, minden indok nélkül. De a mítoszok üzenetét értők előtt világos, hogy a felső és alsó világ között ott van a vízválasztó. Szegő mintaként jelenik meg a fésűs motívum, amit Gyimesben *kígyófejesnek*, *csikószeműnek* hívnak. Ők tehát tudják, mivel keretezik a főmintát, milyen szimbólum kerülhet a különböző használati tárgyra, és nem véletlenül illesztik a mintát a kompozícióba.

III. A díszítmények üzenete

A használati tárgyak díszei fontos információkat adnak, adtak azoknak, akik ezzel éltek. A textileken lévő jelképek sokasága őrző-védő funkcióval bírt. A fejpárnán lévő minta üzent a használójának. Virágos szerelmi jelképei, túlvilágot és jelen valóságot elválasztó mintái az élethez tartozást hirdette, számos más módon védte, őrizte a rajta pihenő nyugalmát egész éjjel. Így például az a párnavég, ahová a hímző asszony kígyós mintát írt, egyúttal óvó szerepet is belevarrt. A kígyóról korunk embere a rossz szellemre asszociál, pedig a kígyó őrizte a házat, a kút tiszta vizét. A házat, gazdát, kutat őrző fehér kígyót, házi kígyót, elpusztítani éppen úgy nem volt szabad, mint a békát, pókot. Megjelenítésével, rajzával védtek a ház lakóit, az ezernyi veszélynek kitett asszonyokat, gyerekeket. Hasonlóan védő funkciójú volt a szem, szarv, horog. Nem biztos, hogy tudatosították a minták jelentését, de azzal, hogy még néhány évvel ezelőtt is meg tudták nevezni a hímzéseket, formájuk szerint el tudták különíteni, azt jelenti, hogy a tradicionális világkép része volt életüknek. Funkció szerint pedig oltalmazó szere-

pet töltötte be a testen hordott ruhákon, az ágybéli textilen. Ezt a világgépet ültette át modern köntösbe Osváth Ilona.

A magyar eredetmondát idézi a stilizált madár. A nyugodt testhelyzetű, lábain álló, vagy szétterjesztett szárnyal ábrázolt madár egyaránt megjelenik a népi díszítőművészetben. Lükő Gábor *A magyar lélek formái* című írásában sokféle jelkép magyarázatot adott egységben látva a képi ábrázolást és szövegmegformálást. Emese álmában is szerelem jelképe a madár, szoros összefüggésben a termékenységgel, éppen úgy, mint a régi magyar hitvilágban. A madár a lélek szimbóluma is, ebből fakad megannyi jelentése, és nem véletlen, hogy képi megjelenítése, kereszt-szemes megmintázásban is nagyon változatos. Szerelmen kívül büszkeséget, hűséget, hiúságot, tisztaságot, szabadságot egyformán jelképez. Az egymással szembe forduló galambnak mondott formák éppen úgy láthatók a hímzésekben, faragásokon. A másik madár bozontos farkú páva, sajátos díszével vonja magára a figyelmet. Ha mindehhez hozzátesszük a mesék, dalok madarát, a Kodály által megkomponált szabadság után vágyódó pávát, büszkeséget hirdelve, akkor tudatosan bennünk a jelképek változékonysága. A madaras minták sokfélék, a búslakodó gerlice, a csókolózó galambok, a farkukat kitérő pávák, hosszú lábú darvak, kettős fejű sasok, karmok erejét mutogató turulok a magyar nép jelképvilágának összetettségét hirdetik. Üzenetük mind-mind ott található a tradicionális kultúrát ismerők tárgyain. Csak legyen, aki megértse!

Az egyes mintákon túl a mintaszerkezetek egésze is jelentést közvetít. Fontos a szimmetria és az aszimmetria. Míg a szimmetria inkább pozitív asszociációt sugall, és a harmóniát, teljességet, kellemes érzést közvetíti, addig az aszimmetria a lezáratlanságot, nyitottságot fejezi ki. A magyar népművészetre legalább annyira jellemző a szimmetria, mint az aszimmetrikus forma. A folyamatos ismétlésekből adódó váltakozó ritmus lehet nyugtalanító, ilyen például az *ördögfejes* vagy *kígyós* minta. De az ismétlés, ha teljes, akkor egész hímet ad, négyes és kettős tengelyű szimmetrikusságával, koncentrikus felépítésével harmóniát sugall. Gazda Klára Moldvában ezt a bonyolult mintát *csillagvirágosnak* jegyezte fel. A kompozíció teljességét a pozitív centrum és a kö-

rülte minden irányban kiterjedő, de többszörösen is keretbe zárt negatív periféria alkotja. Ez maga az emberi világ, az élet teljessége. A díszít-mények funkciója maga a védelem, az ember oltalma. A fel- és lefelé nyitott, folyamatosan ismétlődő V forma, amit készítői *veszett útnak* is ismernek, nem más, mint a *Csillagösvény*, ami a *Tejút*, ahol a jó lelkek járnak a búcsút, vagy a tündérek léptei fénylenek, ahol majd jön Csaba királyfi serege. A Tejúton a lelkek mutatják a „mönnyégbe” vezető utat, amelynek végén, az elhajlason túl látható az alvilág ösvénye a rossz lelkek számára.

Osváth Ilona új alkotásait Mátyás király megválasztásának 550. évfordulója ihlette, és a megemlékezés szellemében születtek. Asszonyi kéz, asszonyi lélekkel, asszonyi sorsokat mutat be. Azokról szól, akik az utolsó magyar király életét alapvetően befolyásolták, meghatározták. Időrend szerint első hely illeti meg Szilágyi Erzsébetet, vele együtt jelenik meg a hollós címer, őt idézi a Prágába küldött hollós levél. Kemény egyénisége, családösszetartó ereje minden időben példamutató lehet. A fiatal cseh királylány, Podjebrád Katalin a második, akihez valószínű nemcsak az igaz szerelem kapcsolta, hanem a trónörökös iránti vágy is. A harmadik asszony a steini polgárlány, Edel-pock Borbála, Corvin János édesanyja, akivel hosszú éveken át együtt élt, és gazdagon megjutalmazta a fiúgyermekért, midőn kiderült, hogy Aragóniai Beatrixtól hiába remél trónörökös. Emellett ott vannak a Szép Ilonkák Zemplénből, Nyékről, erdők vadonából. A hímzések a jelképek révén hozzák közelebb a történelem ismeretlen mélységeit.

A lélek ezen a világon és a túlvilágon egyaránt járja a maga útját. Ezt a vándorlást az ember megannyi módon képes kifejezni. A testi ruhákon lévő hímzések az életutat hirdetik, mutatják a megtett, és megtenni szükséges utat. A mitikus jelentés az igazi üzenet, amit azok értenek, akik közel állnak az adott világgéphez, akik képesek a formák mögött a jelentést és annak funkcióját a maga teljességében felfogni. Osváth Ilona a régi magyarság világgépének egy kis részébe kalauzolja el az érdeklődőket, ebben van munkája jelentősége, és ezért méltányoljuk és becsüljük munkáit.

Kríza Ildikó

Mezopotámiai ősök nyomában

TÓTH SÁNDOR régész, magyarságkutató gyűjteményét mutatta be Egerben a Történeti Tárház (Dobó u. 9.) 2009. április 29-én. A gyűjtemény apró szakrális szoboregyüttesből, ékiratos pecsét-hengerekből s egy pár apró tárgyból áll, amelyeket megvilágított tárlókban helyeztek el, s mellette a falon tematikus tablók segítenek az értelmezésben, a mélyebb ismeretek szerzésében.

Annak idején a 19. században Torma Zsófia mutatta be a saját birtokán végzett kutatásai alapján a kiásott apró írásos tárgyait, s magyarázta el cikkeiben a jelképi értelmüket, s vívott szélmalomharcot a Magyar Tudományos Akadémia finnugrista történészeivel, s korai halálával fel is adta a küzdelmet. Mi is volt a nagy ellentét oka, amely miatt nem tudott érvényesülni a Torma Zsófia által napfényre hozott kutatási eredmény? Valójában a tények el nem fogadása. A kiegyezés egyik eredménye volt a finnugrizmus elfogadtatása, vagyis a királyi szkíta elődök megtagadása, s egy új rokonság, a chantik, manysik, finnek, lappok, szamojedektől való eredeztetés k i z á r ó l a g o s alapon. Ezért a Torma Zsófia által feltárt ősi tárgyakat még a magyarázat szintjén sem fogadták el, teljesen elutasították, s a NAP-jelképes kis cserépdarabokat szemétre valónak ítélték. A német tudósok értékelték anyagát és közölték tanulmányát Jénában, de egy erdélyi magyar asz-

szonyt ez nem igazán vigasztalt meg az akadémián kapott kudarca miatt. Torma Zsófia összehasonlította az általa feltárt erdélyi cserépdarabok jelkészletét az akkor már ismert mezopotámiai képelekkel és más szimbólumokkal és a hasonlóság alapján feltételezte, hogy Erdélyben is hasonló írásos kultúra virágzott a Krisztus születése előtti évezredekben. A mezopotámiai kultúrát a Behisztumi Sziklafal felirata alapján t u r á n i kultúrának nevezték a 19. századi belga, francia és német tudósok, s ez az elnevezés azonnal kapcsolatba hozta Mezopotámiát Magyarországgal, vagyis a folyamközi turánokat a kárpát-medencei turánokkal, s ezzel a látásmóddal derékba török a finnugor elmélet. Ezt nem tűrhették, tehát megbízták a francia akadémia tagját Oppertet, hogy találjon ki egy nevet a folyamközi turáni népnek. Így Oppert kitalálta a sumir szót (1869), amelyet aztán átvett a tudós világ és használatával sikerült feledésbe utasítani népünk és a folyamköz népe közötti szerves kapcsolat tényét.

A mellékelt térképen (jelen számunk borító belső oldalán) jól látható, hogy Krisztus előtt a VII-IX. században az asszír és babiloni agresszív kitelepítések és népirtások miatt a déli folyamköz népét már nem találjuk a Perzsa-öböl feletti hazájukban, mert helyettük betelepített izraeliták éltek a hajdani Ur és Uruk stb. városállamokban, továbbá Agade-ki államocskában, s a turáni őslakosság felszivárgott a termékeny félhold északi területére, ahol a tőlük ugyancsak északra fekvő szkítai harcos nép védelme alatt éltek. Ők viszont hadi úton is támogatták a kánaáni rokonaikat, akiket a betörekvő izraeli harcosok fenyegettek. A győzelem miatt az izraeliek K u s á n mezopotámiai királynak nyolc évig szolgáltak (Bírák 3,8).

A mérvadó különbség a folyamközi turánok és a később betelepített izraeli és más sémita indoeurópai nép kultúrája között az írásban tükröződik és az íráshordozó felületen. A turániak kristálykövekre vészték a képeket és a k é p j e l - í r á s o s szöveget. A héber és indoeurópai írástudók kitalálták az é k í r á s t , amelyet puha agyagba nyomtak be kihegyezett náddal, aztán kiégették. A turániak puha bitumenbe nyomva sokszorosították, a héber és indoeurópai írástudók csak agyaggal dolgoztak. A hatalmas ninivei könyvtárat is ők írták, égették, de szerencsére összevásárolták, összehordozták az elrabolt kin-

csek között talált kristálykőre vésett, rótt turáni értékeket is, így a ninivei könyvtárban megőrződött sok minden a mi sajátos őskultúránkból.

Az Egerben látható Tóth Sándor gyűjtemény kis szobrai szakrális céllal készültek. Arcuk nagyon hasonlít a sztyeppék k u n b a b á i - h o z , tehát az amerikai tudósokkal szólva k a u k á z u s i típusúak. A sztyeppéken kunbabákkal emlékeztek őseikre, Mezopotámiában kis szobrokat másoltak és otthonuk szakrális központi helyén tartották tiszteletben és tartották maguk között, szinte családtagként.

Sosem tudtam, de a vőm* ázsiai körútján rájött, hogy a kunbabákról készülnek másolatok, amelyeket a szibériai oroszok, akik magukat szkítának vallják megvásárolnak és ugyanúgy mint őseik, szent tárgyként tiszteletben tartanak otthonuk legszentebb zugában. Vásárolt nekem is négy darab kis kunbaba szobrot, amelyet bemutatunk olvasóinknak.

Jó nagy utat jártunk be ahhoz, hogy a Tóth Sándor gyűjteményének értékét és népünk történetében elfoglalt helyét megtaláljuk. A fentiek ismeretében feltételezem, hogy a szobrocskák a hitvilág ápolásának szakrális kellékei voltak, hogy a folyamköz különböző pontjairól származnak eredetileg, de valamilyen korábbi múzeumi rendezés folytán egymás mellé kerültek. A bemutatott szobor arca a kunbabákéra emlékeztet és az öltözéke, rövid kardja ugyancsak őket idézi. Minden egyes kis szobrot külön kellene jellemezni, mert sem nem egykorúak, sem nem egy helyről valók, de e g y a z o n h i t v i l á g szakrális tárgyai.

Látva, hogy például a szibériai 20. századi kunbabák, mint a szkíta utódnépek szakrális kellékei még megvásárolható értéktárgyak, arra gondoltunk, hogy a régiek is hasonlóan jártak el és a templompaloták mellett árusíthatták őket. A vásárlók ugyanúgy elhelyezték a szobrokat otthonuk szakrális szögletében, mint évezredekkel előbb élt őseik. Igaz, hogy sokat változott a világ, de a hitvilág dolgai elég maradandónak mutatkoznak, legalább is a mi népünk esetében.

Külön kell megemlékeznünk egy kis pártus Inanna szobrocskáról. Szépsége, kecses testtartása bámulatot keltett a nézőkben. Kezét felemelve, pártus tartással a tenyerét mutatja, fején magas fejdísz, Rostás László szerint rajta van egy sólyom, én nagyító nélkül ezt nem láttam jól, de szemének, csőrének vonalait felfedeztem. Ruhája redőzött, pontosan olyan, mint az ismert Arsák dinasztia pártus fejedelmeinek öltözéke. Ez a szépséges tárgy tanúskodik a pártusoknak az anyaistennőhöz való kötődéséről, de arról is, hogy ugyanaz a szakrális szokásrend honolt közöttük, mint a mezopotámiai vagy a szkíta népeknél. Szóval egy töről fakadt a hitviláguk. Mi ennyit tudunk egyszeri látásra megállapítani, a többi más tudományágak érdekeltségi körébe tartozik.

Amit Torma Zsófia abbahagyott, az Egerben folytatódik és Tóth Sándor soha nem évülő érdemét igazolja. Kívánjuk, hogy erős hite, kitartása tegye lehetővé a széles körben való bemutatást amelyet előre is a magyar nép értő figyelmébe ajánlok.

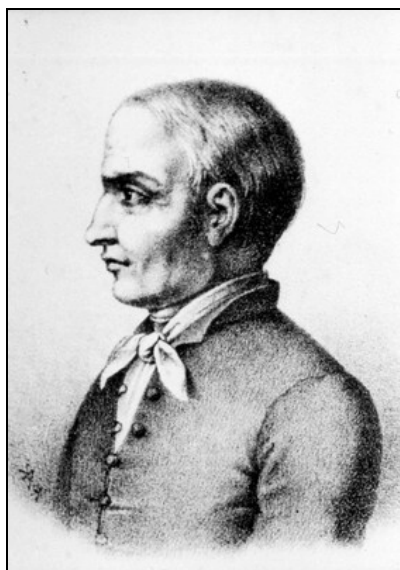
(szerk.)

Kunbaba szobrok Ázsiából

* Tibold László

KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR
hagyományos emlékezete Kőbányán

Kőrösi Csoma Sándor

Kőbánya kultúráját a magyarságunkra sokat adó hazafiak szervezik. Dr. Zubor Lídia fogorvos és férje Melegh Szabolcs, barátai az Illéssy házaspár, lelkészek és plébánosok, s a családok gyermekei.

Kőrösi Csoma Sándornak egy remek jó szobra áll a sétáló utca végén lévő kis tér közepén. Eszükbe jutott, hogy meg kellene emlékezni a legnagyobb magyar tudósról. Az idén másodízben rendeztek ünnepséget. Meghívták a távol-keleti kultúrattasékat, a genetikus Béres Juditot, a keletkutató Obrusánszky Borbálát s e sorok íróját. Illéssy Zoltánné bevezetőjében a kerület minden lakosa nevében fejezte ki ünnepélyes szépséggel kultúrateremtő szándékukat.

A kínai és magyar népzenei előadó Madárdal Együttest a kínai kultúrkövet meghívta egy népdalfesztiválra Pekingbe, olyan sikert aratott a játékuk.

A MBE kamarazenészei ősbemutatót tartottak. Hampó József Kőrösi Csoma Sándor emlékének szentelte Magyar Capricco című trombitaversenyét, melyet itt, most Nagy Zoltán adott elő a szerző zongorakíséretével.

A helyi zeneiskola rézfúvósai ünnepélyes, mégis meghitt hatást keltettek. Érezte az ember, hogy együtt van a város.

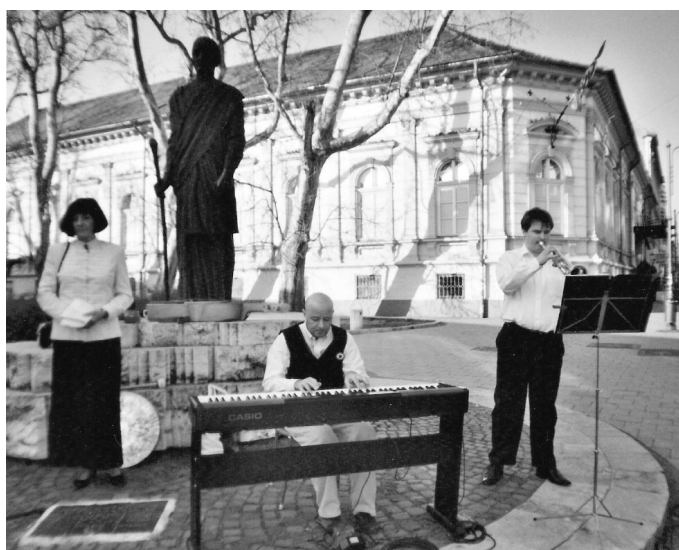
Verbai Lajos polgármester szép megnyitót mondott. Arra gondoltam, milyen szerencsés, hogy ilyen jó emberek laknak a városában.

(szerk.)

KÉPEK A MEGEMLÉKEZÉSRŐL

Dr. Gyárfás Ágnes a MBE elnöke ünnepi beszédet mond a megemlékezésen

Hampó József zeneszerző Capricco című trombitaversenyét előadja a szerző (zongorán) és Nagy Zoltán (trombitán)

ERDÉLYI BÉLA

Kompozíciók című Kiállítása Királyhelmece
a TICCE Galériában

Erdélyi Béla olyannak látja a világot, amilyenné vált: szétdaraboltnak. Olajfestményein a szétesett részek fájnak az egésznek, s ez a fájdalom tartja össze a szétomlástól.

Nem kétséges, hogy a trianoni keserűség sír vissza a képek komorságából, nem is túl leplezetten.

Faggatom a lelkem, hogyan képes ma a Felvidéken magyar festő magyar ecsettel érzelmeket írni. A mi világunk már csak a szomorúság maradt. Már végképp elveszítettük közös bánatunk börtönének kulcsát...

(szerk.)

BODROGKÖZI ÉS UNG-VIDÉKI KULTURÁLIS KÖZPONT
Városi Művelődési Központ, Királyhelmece
TICCE Bodrogközi és Ung-vidéki Alkotóművészek Társulása

TISZTELETTTEL
MEGHÍVJA ÖNT

CIMŰ KIÁLLÍTÁSÁRA
MEGNYITÓ 2009.3.17, 16.00-kor

TICCE GALÉRIA
VMK, Királyhelmece

A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ 2009.4.5-ig

Táncba fordulva

*Vastaps a csíkszeredai Hargita
budapesti előadásán*

Teltház előtt tartotta legújabb műsorának magyarországi bemutatóját a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes. A Hagyományok Házában tartott márciusi néptáncbemutatón jelen volt Sólyom László magyar köztársasági elnök is, hét unokája kíséretében. A magyar államfő immár harmadik alkalommal tekintette meg az együttes műsorát. A művészeknek gratulált dr. Szabó Béla főkonzul, a Magyar Köztársaság csíkszeredai főkonzulátusának vezetője és Kelemen László, a HH igazgatója is.

A 2009. február 18-i csíkszeredai bemutató, majd a gyergyószentmiklósi előadás után március 7-én Budapesten lépett fel új műsorával a Hargita. Az autentikus folklórt bemutató, fergeteges ritmusú műsorban a Küküllő-menti, az észak-mezőségi, valamint a kalotaszegi táncok világába kalauzolta a néptánc kedvelő közönséget a csíkszeredai önkormányzat együttese.

Műsorukban magyarszentbenedeki, ördögösfüzesi, centei, valamint Kalotaszegről györgyfalvi és mérai táncokat láthattunk. Nagy tetszést aratott a hétlépés, a verbunk, az archaikus legényes – megtapasztalhattuk, hogy az utóbbit virtuóz módon az „asztal tetején” is el lehet járni.

A pergő tánclépések közé a csodaszép kalotaszegi hajnali (Ha elindul...) remek ritmusban hozott egy kis pihentető nyugalmat.

A szászcsávási cigánytáncok több új színnel gazdagították a műsort – nemcsak a temperamentumos előadás, hanem a tarka viseletek révén is.

Erdélyország táncait Szűcs Gábor, a Jászság Népi Együttes művészeti vezetője vitte színre feleségével, Urbán Mária művészeti munkatárssal. Munkáját a tánckarvezető Gábor Endre, a táncosok közül Péter László, Ábrahám Róbert és Bodó Tihamér, valamint a zenekar (Antal Tibor irányításával) segítette.

Értékmegőrzés, értékcsere, értékteremtés

Egy nappal korábban, pénteken a Hargita Együttes a Duna Televízió *Kívánságkosár* című műsorának vendége volt, élő adásban adva ízelítőt legújabb produkciójukból. András Mihály, az együttes igazgatója elmondta, hogy munkájuk során – a MÁNE Bartók-trilógiájához (Kincses Felvidék, Labirintus, Cantata Profana) hasonlóan – a bartóki "Csak tiszta forrásból" felhívást tartják hitvallásuknak. Az egyesült Európa, a globalizálódó világ nem arra kíváncsi, hogy mit veszünk át e világ kultúrájából, hanem inkább arra, hogy mit tudunk mi hozzátenni.

A hivatásosként 1990 óta működő Hargita néptáncegyüttes fennállása óta már majdnem 1000 előadást tartott. A művészi élmény nyújtása mellett a csíkszeredai csoport fontos célja, hogy stílushűségre, hitelességre törekedve mutassa be a székely-magyar kulturális hagyományokat, erősítse nemzeti önazonosságunkat. Csak ezen értékek mentén érthetjük meg ugyanis más közösségek világát, életmódját, alkotásait. Az EMKE- és Klebelsberg-díjjal kitüntetett csíkszeredai igazgatókoreográfus és munkatársai ma már mintegy 2000 gyermeket oktatnak heti rendszerességgel, hogy népi hagyományainkat megismertessék a csíki fiatalokkal.

A műsor közben gyakran felcsendülő, majd az előadás végén szünni nem akaró taps, a ráadások sora bizonyította, hogy a hagyományos folklór-előadásoknak ma is van létjogosultsága, még egy olyan világban is, amikor a népi együttesek többsége táncszínházi produkciók megvalósításával kísérletezik.

A Hargita együttes táncosai és zenészei beváltották koreográfusaik ígéretét: tiszta forrásból merítve, csupán tánccal és muzsikával varázsolták el közönségüket, amely a megszokottnál is pörgőbb folklórműsort kapott tőlük ajándékba a farsang végén. A színpadon a zenekar szinte feltűnés nélkül változtatta a helyét, remekül alkalmazkodva a táncosok mozgásához. Remek zenekari számokkal felhívták a figyelmünket, hogy a zene épp olyan fontos szerepet játszik egy tájegység kultúrájában, mint a tánc.

Zárásként következzen Szűcs Gábor pozitív kicsengésű ars poeticája, mely jól illeszkedik a Hargita legújabb előadásához:

„Bolyongva, eltévelyedve keresed magad, s helyed.

A földi lét zivatarában tekinteted a kereszten,
Ahol a gyertyaláng is táncba kezd.

De én még itt vagyok, s ide születtem,
Táncba fordulva e világ felé”.

Záhonyi András

EMLÉK A VIRÁG VILÁGOSSÁGÁBÓL Édesapám, HORNYÁK JÓZSEF emlékére

Ülök szobámban, szép téli nap van. A láz gyötri testemet, szaggatja fejemet. Szeretnék ellazulni. Hagyni a gondolatok örvénylését, szabad áramlását és a megfejthetetlen, megfoghatatlan kuszaságát, valamelyest rögzíteni, átélni. Kinézek az ablakon, a hópelyhek jönnek felém, katonás sorokba rendeződve. Érzem a tisztaság, a melegség áramlását, hagyom, hogy elragadjon az élmény és repítsen. Pihe könnyűvé válok és repülök a hópelyhek által összeillesztett kosárban. Fenséges érzés, a test forrósága, a hópelyhek hidegségében takarózva csak repít, repít az egyre mélyebb világ felé. A fehérség kiszínesedik, megjelennek az álomba dermedt virágok, melyek lassan megrázva fejcskékjüket, a behatoló napsugarak hatására éledni, ébredni kezdenek, bontogatva szirmaikat, illatfelhőt lövellve zsidbadt testemet körülfonva. Mi ez a feltámadt zsongás? Talán itt a tavasz?

A válasz nem is érdekel, jól esik hinni az elem társuló képnek, gyönyörködni az engem körülvevő

pillanatnak, melegségnek, mosolynak, pompának, életnek.

Kilépek hát a derűs, selymes, friss színvilágba. Ott illatozik körülöttem a tavaszi Kőköröscsin, a Májvirág. A Csillagvirág kedvesen, csilingelve vonzza tekintetemet. Nyújtom karomat, letépem a virágot és megszólal egy hang mögöttem, valahol messze vagy talán mélyen bennem – egy ismerős hang szól.

„Most kérdezem: meg tudom állni, hogy ne szakítsalak le? Nem. És van ebben valami, ami magától értetődik...”

Nem helytelen, ha letépem, hazaviszem, vázába teszem és félóránként megnézem, hogy milyen gyönyörű. Egészen természetes, hogy az ember a virágot letépi, koszorút fon belőle, a gomblyukába vagy kalapja mellé tűzi. Miért? Nem tudom. Az ilyen egészen egyszerű tényben, hogy az ember virágot tép, van a legtöbb titok. Gyermekek gondtalanul szakítják, leányok bolondulnak érte, kirándulók nagy csokrokat szednek, a kertekből bokrétákat vágnak, s mindez így a lehető legnagyobb rendben van és így kell lennie. A virág is élőlény, s a virágszedés ölés. De szabad. Senki sem állja meg, hogy ne szedjen ibolyát az erdő szélén áprilisban. Olyan misztérium ez, amely előtt tehetetlenül állok, és értetlen csodálkozással nézem.”

Egy szál Csillagvirág volt, s szólt. Hamvas Béla gondolatai keveredtek az egy szál Csillagvirág rezzenésében, melynek kéksége összekeveredett az ég kitisztult, lyukat vájt, kék foltjával. Álltam a virággal, magam elé tartva és hagytam a gondolatfűzért tovább gyűrűzni lázas testem rejtett zugában és lelkem ébredező kíváncsiságában. Hova vezet az elgurult gombolyag szála? A Csillagvirág, a világ virágos világosságával szötte tovább gondolataimat:

„Van úgy, hogy az egyetlen mód az ember érintetlenségét megóvni, ha feladja. Az egyetlen mód arra, hogy tovább is ártatlan maradjon, ha bűnt követ el. Az egyetlen mód életben maradni, ha meghal. Ez a vallás, a szerelem, a művészet misztériuma. És a virágszedése.”

A következő Csillagvirágért lehajolva egy ismerős arc nézett velem szembe. Ott ült előttem Édesapám. Ült a virágok között, nevetett és csodálva,

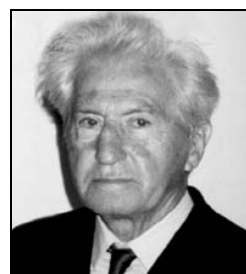
simogatva gyűjtötte a csokrát. Igen, Édesapám legnagyobb bűne az volt, hogy leszakította a virágot. Menekült a város zajától, az emberek bosszús tekintete elől, szaladt az erdő ölelésébe, hogy ott leülve egy csendes, eldugott kis szigeten megnyugodva, mosolyogva gyűjtse bokrétáját. Néhány szál virág összeszorítása után megemelte a kis csokrot, szemével körbejárta, eligazította, jóízűt nevetett és már kereste is a következő szál kankalint, hogy csokrát színesítse. Előtte lebegett az áldozatvállalás adakozásának önzetlen öröme.

„A virágot a lélek szedi. A virág az egyetlen kép a földön, amiben a lélek önmagára ismer. Gyökerem a sötétben van, s a fény felé nőök. S amikor virágot szedek, csokorba vagy koszorúba, gomblyukamra tűzöm vagy a kalapomra, magamat felvirágozom, annyi vagyok mint a virág. Az illat, a szín segít abban, hogy átéljem a misztérium érthetetlen varázsát. Mert a léleknek van illata.”

Az illat egyre erősebb, a kép halványul. Utána kapok, de már nem érem el. Kisebb forgatag, kavardás a hópelyhek sima, katonás vonulásában és maradok az emlék, a leírhatatlan, de bódító illat varázslatában.

ÉDESAPÁM SÍRJÁN ELHELYEZEM A VIRÁG VILÁGOSSÁGÁBÓL GYŰJTÖTT CSOKROMAT – mert a virágnak valamilyen ősi kapcsolata van a halottakkal.

Székely Hornyák Gyöngyi

HORNYÁK JÓZSEF /1920-2005/

Publicista, novellista, az erdélyi irodalom képviselője.

Nyomdászként kezdte, majd riporterként folytatta napi, irodalmi lapoknál és az UTUNK (kolozsvári irodalmi folyóirat) szerkesztőjeként vonult nyugdíjba. Az erdélyi magyar irodalomban a kisprózai műfajok legkövetkezetesebb művelője. Jellege-

tes, letisztult és végletekig csiszolt stílusú, „mini-atürizált” próza-rajzolatai az emberi érzések, gesztusok, történések döbbenetesen hiteles kelet-európai freskóját vetítik elénk.

„Első karcolatait, novelláit nem a nyers élet-tények, hanem a szociológiai megalapozottságú tapasztalás jellemezték. Természetszeretete, hősválasztása Tersánszkyra, a legfinomabb rezdülések megfigyelése, sőt a névadás is, Krúdyra emlékeztet. Hornyák novellafigurái azonban, minden érzékenységükkel együtt, mai emberek, mai boldogság- és igazságkeresők. Szeret szép, kedves, humoros dolgokat írni, szeret játszani, ám írásait az élet komolyra fordítja. A jelentéktelen történetek novelláiban jelentősekké válnak, az önvé-

delmi gesztus az embertelenség elleni tiltakozássá.” /Kántor Lajos – Láng Gusztáv: Romániai magyar irodalom 1945-1970/

MEGJELENT KÖNYVEK:

Nyárfa – novellák, karcolatok (1956); *Virágos vén berek* – elbeszéléskötet (1956); *Romantika* – novellák, karcolatok (1963); *A tutajos pohara* – elbeszéléskötet (1963); *Három hét duzzogás* – novellák, karcolatok (1966); *Az intelligens kocsmáros* – novellák (1969); *Évek, őrangyalok* – elbeszéléskötet (1974, 2001 Pont Kiadó); *Fanyereg* – novellák (1976); *Fehér páva* – kisregény, novellák (1980); *Évek, őrangyalok* – novellák (2001 Pont Kiadó); *Szerelmeim* – novellák, karcolatok (2002 Pont Kiadó).

Hornyák József ROKOLYÁS MÁRIA

A szobrásznál felfordulás volt. Egy olyan kiadós, nagy, igazi külső és belső, lankadatlan feje tetejére állítás: a szobrász kiment a fészker alá, aztán bejött, és az üvegfalnál járkált. Már előbb kinézte az ágas fát, és most ott tartott, hogy a nehéz tönkök közül kiszabadítja: meg fogja még egyszer ugyanúgy faragni. Ha a készlet elviszik. De azért nem hagyott alább nyugtalansága. A pap már volt nála, s nem tetszett neki a rokolyás Mária. A szenteket illetően neki más a felfogása – mondta a pap. – De ha a hindunak joga van a maga Buddhájához? És a négernek kis Jézusa nem fekete? Azt néztem, hogy hova készül, amikor kifaragtam. Mert maguknál a gipszöntvényekhez vannak szokva!...

A szobrász felhozott mindenféle érvet és a durvaságtól sem riadt vissza, a pap a végén annyira elhűlt, kikérte magának. Szinte köszönés nélkül távozott...

Parasztember volt a megrendelő, és a szobrásznak nemhiába voltak sejtései, amikor kalaposan, fehér inges lajbiban megérkezett – a személygépkocsit a járdához, a diófa árnyékába állította.

– Rokolyás Mária? – Körbejárta a szobrot. Lekáderezte:

– Parasztos az arca.

A szobrász nem válaszolt. Hirtelen lehiggadt, és

mint egy kívülálló nézte.

– Nincs fara – mondta a megrendelő. Keze nagy ujjai bejárták a szoknyaredőket.

Fondorlatoskodik, hogy visszacsinálja a vásárt: látnivaló, a pappal már letárgyalták, hogy nem veszi át.

A szobrász már egészen megnyugodott. Balgák! Lemondtak róla. Mint mikor valaki saját magával elszámol, érzéketlenül nézte az ünneplőbe öltözött parasztot.

Rendeléskor a paraszt megprezentálta tíz liter borral. Hogy a bort ne kelljen visszaadnia, most megalkudtak.

Felháborító – gondolta, de már felháborodás nélkül. Annak rendje s módja szerint kifizette a bor árát. Mert nem olyan, mint a többi szentek? Mert nem azok mása? Csak még jobban örvendett, hogy nem kell tőle megválnia.

– Rokolyás Mária! Fohászzkodott.

A szobor szép volt, mintha egy gyerek gyenge keze tervezte volna. Olyan egyszerű is, és tiszta és elragadó. Mária kissé oldalra hajtott fejfel állott a kandallónál, ahova a tereferéhez körben székeket helyeztek. De azért némileg kissé hátrább, mint egy igazi kismama. Mert hát ő éppen szoptat.